

НАТАЛІЯ ЯКОТЮК

Тема бакалаврської роботи: "Національний колорит в житті та творчості М.М. Коцюбинського"

*Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Чайковська В.Т.*

М.М.Коцюбинський – дослідник фольклору

Михайло Михайлович Коцюбинський за своє життя провів велику роботу в галузі етнографії.

Вже на початку своєї літературної та громадської діяльності, зокрема в роки вчителювання у селах Волині, Коцюбинський уважно приглядався до життя народу, відвідував ярмарки, весілля, вечорниці, вивчав народні промисли, записував зразки усної народнопоетичної творчості, особливо соціально-побутового та історичного характеру. Поступово в його записних книжках зібрався великий матеріал. Коцюбинський використовував цей матеріал у своїй дальшій етнографічній роботі та при написанні художніх творів. Частину з зібраного письменник опублікував в етнографічних збірниках Б. Грінченка. Так, у збірнику "З уст народу" ним опубліковано два народних оповідання – "Звідки взялася панщина" та "Кармалюк", а в третьому томі етнографічних матеріалів – ряд народних пісень.

Коцюбинський не обмежувався тим, що сам збирав фольклорний та етнографічний матеріал. Він залучав до цієї справи й інших, особливо молодь. Під його керівництвом, наприклад, зібрав багато народних пісень і зробив детальний запис цікавого варіанта народного весілля на Поділлі селянин А. Дуляк. Частину зібраних А.Дуляком матеріалів Коцюбинський також опублікував в етнографічних збірниках Грінченка.

При збиранні етнографічних матеріалів Коцюбинський завжди основну увагу звертав на сучасний побут народу. Вже перші описи, зроблені ним, свідчили про нове, зовсім відмінне від буржуазних дослідників ставлення до вивчення народного життя. Письменник був дуже далекий від ідеалізування і прикрашення життя народу. Солоденьким ліберальним описам українського села він протиставляв тяжке становище українського селянства, його нужденний побут [2; 7-8].

В 1895 р. М. Коцюбинський охоче дає згоду на запрошення Лукича-Левицького взяти участь у виданні художньо-етнографічного альбома "Ілюстрована Україна",

підбирає для цього потрібні матеріали, ілюстрації, листується з видавцем.

Вже на початку своєї етнографічної роботи автор приділяв особливу увагу вивченню сімейного побуту українського селянства. Його цікавили погляди народу на шлюб, на розлучення, взаємовідносини в різних за своїм складом сім'ях (з двох-трьох поколінь), ставлення до жінки-невістки.

М. Коцюбинський збирав відомості з сімейного звичаєвого права, записував народні побутові пісні, вивчав весільний народний обряд [2; 11].

Інтерес М. Коцюбинського ще більше посилювався після знайомства його з І. Я. Франком та відомим прогресивним етнографом В. Гнатюком.

Франко високо цінував Коцюбинського як письменника, громадського діяча і дослідника народного життя та побуту. Запрошуючи М. Коцюбинського до співробітництва в журналі "Життя і слово", І. Франко у 1896р. писав йому: "Щиро прошу Вас до співробітництва в "Життю і слові". Крім белетристики (коротких новелістичних творів) мені були б поважні праці про посіту, соціальний та громадський побут нашого народу" [4; 61].

За загальним положенням, що поширювалось на всі архівні комісії Росії, основним завданням їх було розгляд та відмінна обробка важливих у науковому відношенні документів. Чернігівська ж архівна комісія взяла на себе ще й обов'язки збирати "місцеві перекази, повір'я, народні пісні, казки і все те, що стосується побутової сторони місцевого населення" [1; 20].

До приходу М. Коцюбинського в комісію остання ледве жила: рідко коли збиралася, майже не вела ніякої наукової роботи. Керівниками та членами якої були люди, які майже не цікавилися вивченням народного життя. Але починаючи з 1902 року діяльність комісії помітно пожвавилась. (...) Крім М. Коцюбинського членами Чернігівської губернської архівної комісії були Д. Багалій, В. Антонович, М. Петров, М. Сумцов, Б. Грінченко, А. Малинка, О. Русов. До почесних її членів належав О. Лазаревський. В роботі комісії брав також активну участь проф. Д. Яворницький [1; 96-98].

З появою М. Коцюбинського в комісії у ній помітно посилювався інтерес до вивчення культури та побуту українського народу. На одному з засідань, не без впливу Коцюбинського, обговорювався підготовлений комісією спеціальний проект

організації загальних робіт з українського фольклору та історії краю [1; 198-199].

В цьому проєкті було відзначено, що, оскільки останнім часом в науці поживався інтерес до вивчення народного життя, свідченням чого є організація в Петербурзі першої міжнародної етнографічної виставки (до якої і Чернігівська комісія надіслала свої експонати), а також участь етнографів в роботі XII археологічного з'їзду, необхідно поліпшити етнографічну роботу і на Чернігівщині. У зв'язку з цим було прийнято рішення про складання спеціальної етнографічної програми, за допомогою якої можна було б розгорнути роботу по збиранню етнографічних матеріалів по всій губернії.

Коцюбинський був одним з найактивніших творців програми. Він написав "Загальні вказівки" для кореспондентів – майбутніх збирачів етнографічних і фольклорних матеріалів. Крім цього, М. Коцюбинський склав два великих розділи – "Народна словесність" і "Бандуристи (кобзарі) та лірники", як один з авторів брав участь у створенні загальної структури програми, в складанні плану та виборі основних питань, що мали розроблятися, в обговоренні всіх написаних іншими авторами розділів. Одночасно М. Коцюбинський був обраний в підкомісію, в її редакційний відділ з тим, щоб апробувати старі та редагувати нові матеріали, які надходили в комісію і могли бути використані для укладання етнографічної програми.

Перед тим, як приступити до роботи над програмою, М. Коцюбинський уважно вивчав відповідну літературу, збирав необхідні матеріали, звертався за порадами й допомогою до відомого етнографа В. Гнатюка. У своєму листі від 23 вересня 1902 року він писав Гнатюкові: "Маю до Вас просьбу. В Чернігові є така урядова Ученая Архівная Комісія ". Думасмо в її імені збирати про Чернігів. губ. Етнографічні матеріали (в широкому розумінні). Поклали в основу програму Науков. тов. ім. Шевченка, але може у Вас вийшло щось більш нове й повне, може маєте які інструкції і вказівки для збирачів етнографічного матеріалу. Був би Вам дуже вдячний за всяку поміч і раду, тим більш цінну, що Ви займаєтесь етнографією. Прохав би якнайшвидше одповісти мені на цей лист, бо ми вже розпочинаємо справу" [3; 226].

З виходом програми, на зміст і спрямування якої М. Коцюбинський, безперечно, мав великий вплив, закінчилась діяльність письменника в архівній комісії. Під тиском реакціонерів, представників місцевої влади, невдоволених

діяльністю комісії і насамперед М. Коцюбинського, останній, звинувачуваний у політичних злочинах, змушений був залишити роботу в Чернігівській архівній комісії [1; 20].

В 1903 році Коцюбинський виступив з листом-закликом до українських діячів культури. Цей лист став своєрідним маніфестом і програмним документом подальшої діяльності самого Коцюбинського і його однодумців. Посилаючись на нові історичні умови і вказуючи у зв'язку з цим на нові завдання, Коцюбинський в згаданому листі слідом за І. Франком висловив тверду впевненість у необхідності уважно й всебічно вивчати не тільки життя та побут селянства, а охоплювати таким вивченням також "інтелігенцію, фабричних робітників, військо, світ артистичний".

Працюючи в житомирській газеті "Волинь", письменник неодноразово вказував на потребу вивчення робітничого побуту і друкував матеріали, які свідчили про тяжкі умови життя й праці робітників різних спеціальностей [5; 24].

Для того, щоб зібрати потрібний матеріал про сільськогосподарських трударів, М. Коцюбинський побував у багатьох повітах губернії, зупиняючись в багатьох селах, де вивчав економічні умови життя та побуту населення, аграрний рух.

В етнографічному вивченні сільськогосподарських робітників Коцюбинський, слідом за Франком, широко використовував статистичні матеріали, особливо при вивченні питання заробітної плати. Він збирав потрібні відомості, складав спеціальні таблиці на працівників різних видів робіт – орачів, погоничів, поливальниць (...). Це давало цінний порівняльний матеріал [2; 27].

Коцюбинський багато зробив у дослідженні життя та побуту гуцулів. Твір "Тіні забутих предків" став своєрідною енциклопедією фольклорно-етнографічного життя гуцулів в мініатюрі. Діяльність М. Коцюбинського в цій галузі, зокрема зібрані ним етнографічні матеріали є неабияким надбанням української етнографічної науки. Тим більше, на відміну від своїх попередників, у цій ділянці, він звернув увагу на такі питання, які зовсім або майже зовсім не ставились в українській етнографії.

Усвідомлюючи міжкультурні зв'язки сусідніх народів, М. Коцюбинський цікавився також культурою та побутом молдаван, татарів, євреїв та інших народів.

Працюючи у філоксерній комісії в Криму та Бессарабії, письменник з великим інтересом вивчав життя і побут молдавського, татарського народів, побут циган, румунів, а також українців, які жили на цих землях [2;45].

Коцюбинський був глибоко переконаний в тому, що для правильного і всебічного вивчення та висвітлення народного життя дослідник повинен знати мову того народу, який він досліджує, бо в ній, за словами Коцюбинського, "як у дзеркалі, відображається і історія, і світогляд, і характер даного народу".

При вивченні побуту і культури татар, молдаван, циган та інших народів Коцюбинський вивчав їх мову. За відомостями Гнатюка, він, крім російської, української та польської, знав французьку, італійську, молдавську мови, а також був обізнаний з мовою татар, турків, циган [2; 46].

Відомі українські етнографи високо цінували діяльність Коцюбинського в галузі етнографії, вважаючи його одним з кращих дослідників народного життя [2; 22].

Свої знання, матеріали, замальовки та досвід в роботі з етнографічним матеріалом М. Коцюбинський вдало використав у написанні численних оповідань про життя українського, молдавського, татарського, мусульманського та інших народів.

Література:

1. Значення творчості Михайла Коцюбинського для розвитку літературної критики в Україні // Гром'як Р. Історія української літературної критики (від початків до кінця XIX століття).- Т., 1999.- С. 181-183.
2. Кравченко Ф. Михайло Коцюбинський // Коцюбинський М. Харитя.- М., 1964.- С. 3-6.
3. Коцюбинський М.М. Цт. тв. Твори в семи томах.Том сьомий. – К.: Дніпро, 1979. с. 340.
4. Коцюбинський М.М. Твори в трьох томах.Том перший. – К.: Дніпро, 1979. с. 317.
5. Коцюбинський М.М. Твори в трьох томах.Том другий. – К.: Дніпро, 1979. – ІСБН.